

The analysis of activities of United Nations Organization (UN), International Committee of the Red Cross (ICRC), People in Need (PIN) and Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), was conducted.

Key words: zone of conflict, family in difficult life circumstances, subject of social activity, international organization, United Nations Organization, International Committee of the Red Cross, People in Need (Člověk v tísní) and Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE).

Стаття надійшла до редакції 09.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.73

В. Т. Чепіга, І. В. Чепіга

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ЗАХИСТУ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Проблема формування здоров'я підростаючого покоління постає перед нами як медична, психологічна та педагогічна, тому що здоров'я має специфіку виявлятися на фізичному, психічному та духовно-моральному рівні. Сьогодення вимагає від педагогічної науки та практики розробки програм оздоровлення дітей та молоді, його захисту та підтримки, пошуку ефективних технологій та підходів. Поняття «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» активно використовуються у науковому просторі сьогодення. Говорять навіть не тільки про окремі технології здоров'я, а й про «політику здоров'я» [5]. Проблема здоров'я активно розроблялася і розробляється у філософських, культурологічних, медико-біологічних, психолого-педагогічних дослідженнях. Важливе значення у контексті нашого дослідження мають результати наукових доробок сучасних вчених (О. Балакірева, О. Вакуленко, В. Вишневецький, В. Горащук, О. Іванашко, О. Жаборницька, В. Ковалько, С. Лапаєнко, С. Омельченко, М. Смирнов, О. Яременко та ін.), присвячених різним аспектам формування культури здоров'я та здорового способу життя дітей та учнівської молоді.

Для нашого дослідження мають певне значення і праці, присвячені філософії освіти (Б. Гершунський, С. Гессен, В. Гончаров, Е. Гусинський, М. Євтух, В. Кремень, Т. Кузнєцова, Л. Липська, Ф. Михайлов, В. Рижко).

Проте вищезазначені дослідження не вичерпують всіх питань проблеми. Саме тому в полі нашої уваги перебувають як базові, так і нові підходи до вирішення стратегічних і тактичних завдань сприяння

розвитку всіх компонентів здоров'я підрастаючого покоління. У цьому контексті ми звернули увагу на педагогічну філософію не тільки як на принципово нову систему знань, а й як на спосіб діяльності, життя й поведінки всіх учасників освітнього процесу – дітей, вчителів, батьків (Б. Коротяєв, В. Курило, С. Савченко). Автори доводять, що філософське знання наявне в житті будь-якої людини; воно є результатом не лише бачення, розуміння і тлумачення навколишнього світу, але й способом освоєння життя в цьому світі й установлення з ним гармонійних стосунків. Тож, воно дозволяє розуміти і тлумачити те, що відбувається в освітньому просторі, як облаштувати його в інтересах дітей. З огляду на це філософія вчителя полягає у тому, щоб створити сприятливі умови для захисту, збереження, розвитку та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини.

Метою даної статті є обґрунтування з огляду на провідні ідеї та положення педагогічної філософії певних особливостей організації навчально-виховного процесу у напряму захисту здоров'я молодшого школяра.

Ураховуючи, що вік молодшого школяра є винятково сприятливим для збереження в пам'яті основних функцій психіки й тенденцій її розвитку на перспективу, уся система навчання дітей у молодшій ланці школи вимагає філософського переосмислення. Мета виховання, навчання й освіти молодого покоління, що впливає із сутності педагогічної філософії, представлена в названих постулатах, принципово відмінна від класичної, яка склалася історично [2]. Якщо в класичному варіанті мету освіти зведено до формування в того, кого навчають, міцної системи наукових знань, умінь і навичок, то в новому, з позицій педагогічної філософії, вона полягає у створенні для тих, хто вчиться, найбільшого психолого-педагогічного, соціального й філософського сприяння для вільного їх розвитку, для захисту здоров'я.

Так звані ЗУНи є незмінним для всіх вікових ступенів освіти, зокрема і початкової, і усіх наступних. Різниця полягає лише в змісті ЗУНів та їхньому обсязі. Повністю поділяємо думку вчених, що з позиції педагогічної філософії стає зрозуміло, що чинна нині філософія й парадигма, орієнтована на занурення молодшого школяра в науки й відповідно в якість знань з кожної із них, має поступитися місцем принципово іншій філософії – філософії занурення дітей і підлітків у якість життя та його світлих боків сприйняття й створення прекрасного в живописі, музиці, танці, скульптурі, літературних творах і казках, у спілкуванні з природою, зі своїми близькими й однолітками, занурення у світ добра, світла, тепла, справедливості й комфортності, у світ гри, щоденної праці й творчості. А науки в житті учнів молодшого віку є лише засобом занурення в життя, майданчиком для пізнання й осягнення світу, а не базовим елементом освіти й не самоціллю, заради якої руйнується здоров'я дітей – фізичне, інтелектуальне, емоційне, соціально-моральне, духовне [1]. Науковці зазначають, що науки

постають базовим елементом освіти лише на стадії юнацького віку, але не раніше. На цьому віковому етапі основу філософії вчителя має складати ідея визнання життя і здоров'я дитини головною цінністю освітнього процесу; ідея прояву необхідної й постійної турботи про збереження, розвиток і зміцнення здоров'я дитини; ідея впровадження в освітній простір психолого-педагогічного, соціального й філософсько-педагогічного сприяння вільному розвитку кожної особистості.

Можна дійсно дивуватися думкам авторів, які змогли піднятися над чинною парадигмою освіти й уявити, схопити ядро освіти в різних зв'язках і відносинах учительської мудрості, помноженої на розум батьків та на мудрість життя ще двох сил – самих учнів та управлінців. Основу філософії життя, яка б давала можливість задовольняти названі потреби дітей, могли б становити, на думку вчених такі вихідні позиції.

Варто уважніше придивитись та поміркувати над позицією, що пропонують автори стосовно занурення дітей у щоденному режимі відповідно до філософії життя кожного віку й кожного учня окремо: у світ наук та інтелектуальної праці в спеціалізованих приміщеннях, кабінетах, класних кімнатах, бібліотеках, читальних залах, лабораторіях та ін. (інтелектуальний комплекс); у світ фізичної праці й спілкування з природою, рослинним і тваринним світом, занурюючись у турботу про нього (виробничо-господарський комплекс); у світ фізкультури й спорту, відчуття власної сили та своїх можливостей в ігрових кімнатах, тренувальних залах, на стадіоні, у басейні та ін. (спортивно-фізичний комплекс); у світ прекрасного – музика, співи, танець, живопис, художня самодіяльність, читання художньої літератури тощо та в соціально-моральні прагнення й переживання (естетико-соціально-моральний комплекс) [1; 2].

Цікавою є ще одна пропозиція. Якщо виходити з того, що в центрі в щоденному режимі для кожної навчальної групи повинні функціонувати чотири види циклових занять відповідно до основних навантажень – спортивно-фізичні, трудові, інтелектуальні, естетичні й соціально-моральні, то й проводити заняття з кожного з цих циклів має відповідний фахівець протягом усіх восьми чи дев'яти років, аж до випуску з центру за програмами дев'ятирічної школи. Такий чи близький цьому досвід проведення уроків накопичено у Вальдорфській школі в Німеччині й в Україні (Харків) та в деяких авторських дитячих навчальних закладах у Москві [4].

У початкових класах (дитячий вік) з моменту оволодіння дітьми букварем та технікою читання (вголос і мовчки) базовим, тобто головним і провідним елементом освіти, автори вважають самостійне читання дітьми художніх (казок, оповідань) і навчальних текстів (підручників) з їх обговоренням. Головна мета полягає в тому, щоб за чотири роки навчання сформувати в усіх дітей зі стовідсотковим результатом стійку потребу в самостійному читанні книг, щоб, як наслідок, жоден із них не міг би прожити й дня без того, щоб не прочитати якоїсь кількості

сторінок. Супутніми елементами повинні бути такі заняття з дітьми: а) письмо, лічба й читання підручників; б) малювання, музикування й інші види естетичної діяльності; в) фізкультура, спорт і посильна господарсько-побутова праця. Занурення дітей у щоденне читання художньої й навчальної книги, мовлення і мовленнєву творчість забезпечує активне емоційне життя. Додамо, що для молодшого школяра такою ж необхідною й гострою потребою є потреба рухатися, грати, їсти, пити, говорити, малювати, ліпити, кричати й співати, слухати казку й музику, засинати під них [3].

Автори наголошують, що таке занурення можна реалізувати в умовах повної індивідуалізації навчання й індивідуальних темпів просування самими текстами. При цьому кожна дитина має власний пакет завдань з читання на той чи той відрізок часу (день, тиждень, місяць, чверть, півріччя, навчальний рік). Такий пакет формує вчитель за участі самого учня. Учитель підбирає навчальні тексти для читання, а учень за рекомендацією вчителя сам обирає художні тексти – казки, дитячі оповідання й повісті. Завдання з першого пакета виконують як необхідні й корисні для справи й майбутнього життя незалежно від того, хочеться тій чи тій дитині це робити або не хочеться, а з другого (особистого) – для душі, тому що дуже хочеться це зробити. Відповідно до цього принципу в початкових класах організовують і проводять заняття й за супутніми циклами, у яких використовують також двопакетні завдання – за вибором і обов'язкові.

Головна умова успішності цих занурень – міра часу. Як тільки учень втомився, тобто витратив накопичену ту чи ту внутрішню енергію (біологічну, фізичну, нервово-психічну), це занурення необхідно одразу припиняти й включати дитину в нове занурення чи виконання якогось навантаження з класу супутніх, названих раніше. Але це вже питання технології здійснення навантажень, черговість яких і послідовність їх проведення визначає безпосередньо вчитель, який відповідає за організацію щоденного життя в школі своєї вікової групи або класу протягом усіх років навчання.

Організовує він її таким чином, щоб вона найбільш повно відповідала поставленим базовим цільовим компонентам для молодшого шкільного віку. У його руках знаходиться все: підбір змісту занять з базового й супутніх циклів; обсяг відповідних навантажень за змістом і кількістю витраченого часу; вибір форм і методів проведення занять; використання системи контролю й обліку результатів занять. І тільки вчитель, спілкуючись щоденно з дітьми й дивлячись їм в очі, може визначати, наскільки комфортно їм під час занять, чи з радістю вони йдуть на них, з яким інтересом і бажанням виконують завдання й чи отримують після їх виконання моральне задоволення. І тільки йому дано право, спираючись на отримані результати в кінці робочого дня, вирішувати питання про те, як проводити чергові заняття наступного дня

з перспективою виходу на стовідсотковий результат у цільових очікуваннях відповідно до заданих критеріїв.

Головний критерій вибору вчителем способу проведення занять й організації життя дітей – не нашкодити їм і не обманути їхні світлі й радісні очікування, з якими вони йдуть до школи, і самому не обманутися у своїх професійних очікуваннях, також світлих і добрих. У цьому й проявляється гармонізація філософії життя й поведінки дітей та філософії професійного життя й поведінки вчителя. А філософія поведінки управлінців і батьків полягає в тому, щоб не заважати такій гармонізації, а допомагати, стимулювати й сприяти її прояву.

Відзначимо, що філософія визнання провідної ролі читання й обговорення прочитаного в житті молодших школярів і відповідного вибудовування їхньої поведінки в режимі щоденного реального навчального часу навколо цього базового елемента має гносеологічне, психофізіологічне та соціально-моральне обґрунтування, а не тому що так захотілося авторам цієї концепції [2, с. 96]. До того ж в умовах сумнівних і шкідливих дитячих забав, ігор, комп'ютерних захоплень, прагнень отримувати задоволення ціною руйнування власного здоров'я тощо така позиція має неабияке значення.

Організувати щоденне читання дітьми художніх текстів справа не досить складна, і зрозуміло чому. Інша справа – організувати індивідуальне самостійне читання навчальних текстів, та ще й з таких різних предметів, як рідна мова, математика, природознавство. І враховувати при цьому, що індивідуальні особливості сприйняття цих інших предметів у кожного учня різні (комусь легко дається математика, але важко мова, а комусь навпаки тощо). Проблема полягає ще й у тому, що текст навчальної книги сприймається набагато важче, ніж художньої. І тому він вимагає від маленького читача більшої уваги, зосередженості, вдумливості, неспішності й терплячості. Але й ці труднощі можна подолати, якщо вчитель спиратиметься на бажання самих дітей – навчитися осягати навчальні тексти й самостійно прочитувати їх на якомусь етапі чи одразу без попереднього їх пояснення вчителем. І не тільки прочитувати, але й переказувати. І плюс до цього самостійно виконувати після оволодіння технікою письма завдання з рідної мови у вигляді письмових вправ, завдання з математики у вигляді розв'язання прикладів і задач. Усі ці труднощі може подолати вчитель, який звик думати, шукати й знаходити правильні рішення у своїй професійній діяльності, а не тільки сліпо й бездумно виконувати накази, розпорядження й всілякі методичні рекомендації й указівки.

З огляду на педагогічну філософію зовсім по-іншому сприймається і роль гри у житті першокласників. У молодшому шкільному віці більше часу займає навчання, проте ігрова діяльність продовжується, причому, як підкреслюється у дослідженнях, її характер дозволяє вирішувати вікові завдання розвитку навіть більш адекватно, ніж це робить початкова школа. В останній час у психолого-педагогічній літературі

активно обговорюються можливості гри як методу педагогічної та психологічної підтримки та захисту здоров'я дитини, що є необхідним з огляду на педагогічну філософію. Підкреслюється, що в цьому контексті гра є важливим фактором встановлення емоційного контакту з дитиною, створення умов для вільного самовиявлення дитини (її переживань, почуттів, нахилів) та вербалізації емоційних станів, створення атмосфери безпеки і довіри, стимулювання дітей до дослідження нових засобів поведінки і спілкування з однолітками і вчителем, іншими дорослими.

Описану технологію організації навчально-виховного процесу у молодшому шкільному віці можна охарактеризовано як педагогічно й психологічно гнучку, тобто рухому й динамічно-креативну, яку вчитель вибудовує на основі теорії педагогічної філософії. Як бачимо, у технологічному плані педагогічна філософія має бути спрямована на збереження, розвиток, зміцнення кожною конкретною дитиною власного життя, фізичного, психічного та духовного здоров'я.

Звісно, що філософія захисту здоров'я та організація освітнього процесу на основі нової філософії розробки програм, навчальних планів та інших документів, що відповідають філософії життя й поведінки дітей молодшого віку, – це шлях у майбутнє нестандартної освіти. Тож, його мають прокладати на основі теорії педагогічної філософії й усіх її структурних елементів – основних ідей, понять і категорій, законів і закономірностей, принципів і правил (автори розглянули їх у своїх працях як гіпотетичну версію). Вона конче потребує тривалої експериментальної перевірки в реальній педагогічній дійсності як у спеціально створюваних з цією метою центрах захисту, розвитку, й зміцнення здоров'я дітей, так і в масовій шкільній практиці. У всіх цих випадках принцип реалізації з метою перевірки слушності й ефективності теорії педагогічної філософії як цілісної системи є таким – розгортання експериментальних перевірок починається з «чистого аркуша», тобто із вступу дітей у перший клас. Потім послідовно продовжується на основі опори на досягнуті результати усі наступні роки навчання.

Список використаної літератури

- 1. Коротяев Б.** Школа преодоления и самосозидания / Б. Коротяев. – К. : Знання, 1999. – 187 с.
- 2. Коротяев Б.** Педагогічна філософія / Б. Коротяев, В. Курило, С. Савченко. – Луганськ : Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка». – 2010. – 340 с.
- 3. Ліфарєва Н.** Психологія особистості / Н. Ліфарєва. – К. : Центр навч. літератури, 2003. – 240 с.
- 4. Селевко Г.** Современные образовательные технологии / Г. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 420 с.
- 5. Формування здорового способу життя: проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакулєнко. – К., 2000. – 245 с.**

Чепіга В. Т., Чепіга І. В. Організація навчально-виховного процесу у контексті філософії захисту здоров'я молодшого школяра

У статті розглянуто теоретичні основи організації навчально-виховного процесу у контексті ідей педагогічної філософії з метою збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дитини молодшого шкільного віку. Осмислюються цільовий, змістовий та технологічний компоненти освітнього процесу. Відзначені можливі нестандартні підходи до захисту здоров'я молодшого школяра в освітньому просторі.

Ключові слова: педагогічна філософія, філософія як спосіб життя, поведінки та діяльності, навчально-виховний процес, здоров'я дитини, молодший шкільний вік.

Чепига В. Т., Чепига И. В. Организация учебно-воспитательного процесса в контексте философии защиты здоровья младшего школьника

В статье рассматриваются теоретические основы организации учебно-воспитательного процесса в контексте идей педагогической философии с целью сохранения и укрепления физического, психического и духовного здоровья младшего школьника. Осмысливаются целевой, содержательный и технологический компоненты образовательного процесса. Обозначены возможные нестандартные подходы в интересах защиты здоровья младшего школьника в образовательном пространстве.

Ключевые слова: педагогическая философия, философия как способ жизни, поведения и деятельности, учебно-воспитательный процесс, здоровье ребенка, младший школьный возраст.

Chepiha V., Chepiha I. Organization of Educational Process in the Context of the Philosophy of Health Protection of the Junior Schoolchildren

The theoretical bases of the organization of educational process in the context of the ideas of the pedagogical philosophy are examined in the article with the purpose of preserving and strengthening the physical, mental and spiritual health of the junior schoolchildren. The objective, content and technological components of the educational process are interpreted. The possible non-standard approaches are identified in the order of protecting the health of the junior schoolchildren in the educational space.

Key words: pedagogical philosophy, philosophy as a way of life, behavior and activities, educational process, child's health, primary school age.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Коротяєв Б. І.